

SÁMIID RIIKKASEARVI

Svenska Samernas Riksförbund · SSR

Sámiid Riikkasearvi – Skogspolicy

Reviderad och antagen vis SSR:s Landsmöte 2024

Grafisk produktion och tryck: SSR

©Sámiid Riikkasearvi 2024

Sámiid Riikkasearvi - Skogspolicy

Sámiid Riikkasearvi (SSR) arbetar för samiskt självbestämmande, en hållbar förvaltning av naturen samt en bibehållen naturbetesbaserad renskötsel med utgångspunkt från samisk traditionell kunskap. Naturen, renen och urfolket samerna är en helhet och SSR vill förvalta renens betesland med respekt och försiktighet. I kontraktet till renen och dess skötare har SSR åtagit sig ett ansvar att arbeta för att naturen förvaltas på ett hållbart sätt. Ett respektfullt förhållande till naturen är en förutsättning för renens fortlevnad. En frisk, välmående och levande natur är en förutsättning för vårt traditionella levnadssätt, där den naturbetesbaserade renskötseln är central.

Syftet med denna policy är att översiktligt beskriva skogens värde för renen och den samiska kulturen. Skogspolicyn ska läsas tillsammans med SSR:s visionsdokument Njunjuš samt övriga policys som organisationen antagit.

Inledning

Renskötseln är en bärande del av den samiska kulturen och en naturlig del av ekosystemet. Genom historien har renen också bidragit till att förvalta stora natur- och kulturmiljövärden. Renskötseln är också rättighetsbevarande och bruket av markerna säkerställer att nästa generation har möjlighet att utöva sina rättigheter.

Omsorgen om renen har alltid varit och är fortfarande grundläggande i den samiska traditionen. Denna omsorg grundar sig på respekt och vördnad för det djur som har gett och ger oss så mycket. Den samiska hållningen till renen är att den är ett fritt djur och människans roll är att skydda den från faror samt föra den till bästa möjliga betesmarker. Renskötseln bygger på ett långsiktigt naturbete där renen kan ströva fritt mellan de olika betesområdena. Det vill säga att renen året om har tillgång till växter och lav på marken och eller på träden.

Naturbetet bidrar till den goda smaken av renkött och det som gör köttet ekologiskt och klimatsmart. Naturbete är en förutsättning för att skapa bra möjligheter för renskötseln att producera renkött av hög kvalitet och samtidigt bidra till att uppnå miljömålet storslagen fjällmiljö.

Planerad och återkommande flyttning av renar görs ofta efter traditionella flyttleder. Dessa har använts under mycket lång tid och de finns där renen naturligt vandrar. De är lika viktiga för renen och dess vandringar som naturbetet är. Här är det naturen själv som har format marken som renen naturligt följer för att flytta sig mellan olika

områden. Dessa har alltid varit viktiga för renen och renskötaren har lärt sig att använda dem för att för renens bästa ta sig från en plats till nästa. Idag när mänskliga ingrepp påverkar marken så är flyttlederna oerhört betydelsefulla för renskötselns praktiska utövande.

Skogen är en resurs som ska räcka till många olika intressen, rättigheter och behov. För att ett hållbart skogsbruk ska vara just hållbart behöver det anpassas till allas intressen. Samerna är Sveriges urfolk. Den svenska staten har därmed en skyldighet att skapa förutsättningar för att den samiska kulturen ska kunna leva vidare och stärkas. I detta ligger att samerna måste få inflytande över hur naturresurserna används. Detta gäller också i förhållande till skogsbruket.

Att det finns goda betesresurser i skogarna är avgörande för renen och renskötselns överlevnad. Därför behöver dagens skogsbruk förändras till att respektera och godta renen och renskötaren i framtida bruk av skogarna.

Ett renskötselanpassat skogsbruk

Betesmarkerna fyller flera viktiga funktioner under året där samtliga delar utgör en helhet. Renen har behov av områden med olika betestyper som tillsammans ger tillgång till bete året om. Det är viktigt att det finns en långsiktig tillgänglig betesresurs oavsett väderförhållanden. Det måste också finnas sammanhängande betesområden och en valmöjlighet att föra renarna till olika alternativa områden inom samebyn.

Möjligheten att flytta renarna mellan betesmarkerna är en av de viktigaste grundstenarna för renskötseln. En flyttled utgör inte enbart en transportsträcka mellan två punkter, utan består även av naturliga uppsamlingsområden och tillgängliga övernattnings- och kortare tids beten. De ska vara funktionella både under höst- och vårflyttningar och det är viktigt att de är säkra för både ren och människa vid tex svåra passager.

För renskötseln behöver det inte alltid vara negativt att skogarna brukas, så länge som det inte orsakar skada för renen och renskötseln. Skogsbrukets skötselstrategier behöver förändras och förbättras för ett uthålligt brukande av skogarna. Vissa skogsbruksåtgärder kan på sikt gynna både skogsägaren och renskötseln; tex utglesningar av ungskogar gynnar både markbete och framkomligheten för renen och renskötaren. Medan vissa åtgärder som kalavverkning av hänglavsskogar, stora kalhyggen, kraftig markberedning, gödsling orsakar skada för renskötseln.

Återbeskogning med contortatall orsakar stor skada och markerna blir obrukbara för renskötsel, dvs det blir ett renskötselimpediment.

Följande åtgärder är viktiga för att utveckla förhållandet mellan renskötsel och skogsbruk:

- Respekt för vår rätt att kunna använda markerna för renbete
- Respekt för renskötarnas traditionella kunskap om renskötsel, natur och hur skogsbruket påverkar renen och renskötseln
- Ett renskötselanpassat skogsbruksproduktionsmål inom områden viktiga för renskötseln
- Utvecklade råddebiter mellan skogsbruk och renskötsel som innebär förhandlingar om hur marken ska brukas
- Nolltolerans mot contortaplantage på renskötselmarker
 - Skogsbruket behöver ta sitt ansvar och sluta orsaka renskötselimpediment genom att återbeskoga med contortatall
 - Befintliga contortaplantage behöver avvecklas och återbeskogas med svenska trädslag
- Mer renskötselvänliga skogsbruksmetoder genom bla:
 - Anpassad och skonsam markberedning
 - Anpassade vägdragningar
 - Nolltolerans mot contortaplantage
 - Inga främmande trädslag
 - Tidiga och hårda röjningar
 - Utglesningar av skogar som främjar marklavsbyte
 - Begränsad användning av gödsling
 - Bättre förutsättningar för ett bra trädlavsbyte
 - Ökad användning av hyggesfria skogsbruksmetoder
- Skydd av områden för renskötsel.
- För att parterna ska vara jämbördiga måste skogsbolagen ta ett ekonomiskt ansvar för att bra förhandlingar ska kunna genomföras. Samebyarna måste få ekonomisk kompensation för sitt deltagande. Detta gör att samebyarna har större möjlighet att avsätta tid och arbete för att förbereda mötena och kunna genomföra dem på ett bra sätt.
- Kompensation från storskogsbruket för samebyns produktionsbortfall, kostnader och annan påverkan.

Renskötselanpassat skogsbruk

Lavrestaurering och återskapande av marker med mycket lav. Åtgärder som restaurerar och återskapar gamla lav och lavrika marker måste ske i mycket större omfattning än vad som görs idag. Analyser av landskapet måste göras för att bättre kunna prioritera åtgärder.

Alternativa skogsbruksmetoder Äldre och olikåldrig skog måste finnas både i ett bestånds- och landskapsperspektiv för att ge goda förutsättningar för renbetet. I dessa skogar finns ofta tillgång till hänglavar och där finns också viktigt bete i övrigt. För skogssamebyarna är det viktigt att ha tillgång till äldre granskog eftersom renarna söker skydd mot värmen där under sommaren.

Det bör i större omfattning än idag vara möjligt att använda alternativa skogsbruksmetoder som gör att skogarna förblir olikåldriga. Detta bör särskilt ske i områden som är viktiga ur renskötselsynpunkt. Skogsbruket bör inriktas på att åstadkomma fler olikåldriga skogar med mer än ett trädslag för att skapa mångfald och kontinuitet i skogen.

Med det fragmenterade hyggeslandskapet av idag ska alternativ skötsel prioriteras i form av hyggesfria metoder, kontinuitetsskogsskötsel m fl i kombination med att man restaurerar förstörda lavmarker. Då 70 % av lavmarkerna försvunnit sedan 1950-talet måste lavrestaurering och lavåterskapande åtgärder bli ett stort inslag inom hela renskötselområdet.

Kalavverkningar När kalhyggesbruk används måste utformningen och storleken på kalhyggena anpassas så att det i ett landskapsperspektiv finns variationer i skogen, ett varierat renbete och goda möjligheter att flytta med renarna. Områden som kalavverkas ska spridas för att minimera konsekvenserna för renskötseln. I ett landskapsperspektiv måste det ses till det omgivande landskapet för hur det kan fungera för renen efter en avverkning, för att denna avverkning ska kunna ske kan det krävas att andra åtgärder såsom röjning och gallring t ex utförs för att skapa alternativ för renen. Skapas inga alternativ där så behövs måste skogsbrukaren kunna acceptera och respektera ett nej till avverkning. Koncentrationer av kalhyggen måste undvikas och ytor med ungskog bör inte ligga kant i kant. Skog bör därför inte avverkas förrän ungskogen i närheten nått en höjd av minst 2,5 meter. Kalavverkningar får endast ske på markerade flyttleder efter att berörd sameby gett sitt godkännande. För flyttledens funktion kan detta även gälla en kantzon i dess närhet.

Markberedning och återbeskogning Markbehandling som behövs för att trygga återväxt av skog ska ske med minsta möjliga påverkan på marker av lavtyp, lavrik typ och torra ristyper med inslag av lav. Man bör använda metoder som i huvudsak flyttar lavmassan utan att den övertäcks.

Idag finns markberedare som påverkar marklavarna i mindre omfattning än tidigare. Dessa maskiner används dock i stort sett inte inom skogsbruket. Dessa maskiner måste börja användas i större omfattning. Om skogsbolagen inte börjar använda dessa utvecklade maskiner måste regelverket ändras så att det blir ett krav.

För att markberedningen ska ske på det sätt som överenskommits måste maskinföraren ha goda förutsättningar och kunskaper för att genomföra sitt arbete. Maskinföraren måste få nödvändig information om det aktuella betesområdet. Markberedningsarbetet får aldrig ske i mörker eller när snö ligger på marken när det framkommit att särskild hänsyn till renskötseln är påkallat.

Återbeskogning bör anpassas efter de lokala förutsättningarna. Plantering, frösådd och fröträdsställningar bör övervägas. Återbeskogningen kan göras i stråk för att skapa möjlighet för renar och renskötare att passera området. Det kan också lämnas träd vid ett flyttstråk så att det skapas förutsättningar att renarna passerar där. Vid återbeskogning bör samma svenska trädslag planteras som fanns på platsen tidigare.

Främmande trädslag Inom renskötselområdet råder nolltolerans för contortaplantage eftersom de orsakar renskötselimpediment. Contortan förändrar förutsättningarna för lavbetet och hävdar sig själv. Framkomligheten i markerna minskar. Contortan förändrar markvegetationen och leder till att tillgången till lavmarker minskar. Därför får inte contorta eller andra främmande trädslag användas inom renskötselområdet. Inte heller lärk bör användas i större omfattning. Befintliga contortaplantage ska tas bort och ersättas med svenska trädslag.

Röjning Röjningen inom skogsbruket är idag eftersatt och det finns inom många områden ett akut röjningsbehov. Röjningen möjliggör tillväxt av lav och gör att framkomligheten förbättras. Skogens täthet måste därför diskuteras under förhandlingsmötena. Stamtäta skogar orsakar stopp i de sammanhängande beteslanden.

Röjning måste ske i god tid innan lavminskning sker, och vid slutröjning bör vara mellan 800-1200 stammar/ha på lav och lavrika marker för att ge marklaven det ljusinsläpp som behövs för att klara sig till nästa gallringsåtgärd vilket forskningen

stödjer. Skogsvårdslagen medger även att man går ner till detta stamantal per ha. Att röjning sker i tid är av största dignitet då förlorad lavutbredning har svårt att återhämta sig under en omloppstid. Röjningen kan variera inom beståndet efter markens för att skapa variationsrikare skogar på sikt. På marker med mycket marklav bör röjning alltid anpassas för att ge marklavarna större utrymme i framtidens skogar.

Röjning kan också behöva ske för att öka framkomlighet eller tillgänglighet för renarna och renskötare. Prioritering av röjning bör ske i ett landskapsperspektiv på så vis att det skapar ett framtida landskap där markerna ger fler alternativ för bete, förflyttning och minskad störning för renen.

Röjning ska ske så tidigt som möjligt och senast när plantorna har nått en manshöjd.

Gallring och utglesning är viktigt för möjligheten att färdas på markerna, för att förbättra ljusförhållandena på marken och därmed öka tillväxten av laven. Ett större uttag av stammar måste göras vid gallringen än vad som ofta är fallet idag på lav och lavrika marker. Ett riktvärde för gallring är att grundyta efter gallring kommer ner under 15m²/ha men helst ännu lägre mot 12-13 m²/ha för att åtgärden ska få en livslängd över tid. Gallring måste ske betydligt tidigare än vad som normalt utförs inom skogsbruket, det är annars vid denna tid marklavar minskar mest. Gallring likt röjning ska ske med variation inom beståndet där markerna naturligt varierar. Vid gallringen bör träd med hänglav lämnas. . Hänglavsgrupper ska prioriteras även i gallring, storleken på dessa grupper bör vara betydligt större än de som normalt lämnas vid avverkning idag, de bör helst vara i kant mot andra bestånd samt att de då även är bättre förberedda för framtiden. Vid gallring på lavmarker på barmark bör grenar och toppar läggas i stickvägarna där maskinerna kör för att skona laven. Där samebyarna önskar ska grenar och toppar tas ut.

Gödsling Skogsgödsling påverkar renskötseln främst genom att mängden marklavar minskar. De studier som gjorts visar att kvävegödselmedel tycks ha en omedelbar giftverkan på lavar. Ljusinsläppet minskar i större omfattning i gödslade bestånd i väsentligt högre utsträckning då trädens krontäckning ökar mer i gödslade bestånd än i ogödslade bestånd. Gödsling gynnar vidare andra växtarter som därigenom konkurrerar ut lavarna. Gödsling måste därför användas med stor försiktighet inom renskötselområdet och ska inte förekomma på marker med lavinslag. Gödslingen ska diskuteras under förhandlingsmötena som i många fall bör ske ute i fält så att båda parterna kan kontrollera vilken typ av marker det rör sig om.

Vägdragningar Vägdragningar ska planeras och anpassas till naturen för att minska fragmenteringen av landskapet och för att inte försämma betesförutsättningarna för renskötsel. Vägar innebär i sig också en förlust av bete. Renarna vandrar längs vägarna, särskilt eftersom det ofta blir skoterspår efter dem. Vägarna gör markerna tillgängligare för människor som i sin tur kan medföra störningar för renarna. Med hänsyn till detta är det viktigt att antalet vägar i samband med skogsavverkningar planeras och att olika fastighetsägare samverkar vid vägdragningarna.

Kommunikation om vägöppning vintertid av befintliga vägar bör ske i god tid av den som vill ploga till samebyn, detta bör ske som en del av den gemensamma planeringen med skogsägaren.

Hyggesavfall, stubbrytning, askåterföring och rötslam Hyggesavfall förhindrar att renarna kommer åt renbetet och leder till kvävetillförsel som gör att laven försvinner. Hyggesavfall kan tas bort efter avverkning för att möjliggöra renbete och för att förhindra eventuella skador på renen. Detta får dock inte kompenseras genom att gödsel tillförs marken. Det måste utföras studier för att utreda hur hyggesavfallet ska hanteras i förhållande till renbetet.

Stubbrytning ska inte förekomma på marker med lavinslag. Återföring av aska och rötslam ska inte ske på marker med lavinslag.

Bränning Bränning är en bra naturvårdande metod att använda på rätt marker då förutsättningarna för renbetet långsiktigt kan förbättras. Bränning får dock inte användas på marker med lavinslag, om inte berörd sameby godkänner det.

SSR:s Skogspolicy ska revideras var tredje år.

Denna policy är antagen av Sámiid Riikkasearvis Landsmöte 2024 i Stockholm

Bilaga 1 Brukandet av markerna

Bilaga 2 Rádedibme/konsultationer

Brukandet av markerna

Renskötseln bygger på ett traditionellt brukande av marken med ett långsiktigt naturbete där renen kan ströva fritt mellan de olika betesområdena och årstidslanden. Renarna flyttas eller strövar fritt mellan betesområden med olika egenskaper som gör de värdefulla under olika tider av året. Behovet av olika områden skiftar från år till år beroende på väder och betestillgång. Samtidigt så har fragmentiseringen av betesmarkerna ökat, vilket begränsar möjligheterna till ett flexibelt brukande av de olika betesområdena.

Det är naturen själv som styr renens rytm, och hur renskötseln bedrivs. Renskötseln är cirkulär och allt hänger ihop. Ingrepp som görs i skogslandet får konsekvenser på hela markanvändningen och påverkar således renskötseln i flera led. SSR:s mål är att uppnå en naturbetesbaserad, långsiktigt hållbar och lönsam renskötsel med bibehållna traditioner och samisk kultur. Detta mål kan inte nås av SSR eller våra medlemmar ensamt.

Samhällets behov av skogsråvara har under lång tid lett till många och stora avverkningar. För att renskötselns behov och förutsättningar ska kunna beaktas inom skogsbruket måste produktionsmålet för skogen anpassas till renskötselns förutsättningar och behov.

I vissa områden och under vissa vintrar är förutsättningarna för ett tillgängligt naturbete så dåliga att nöutfodring av renarna är nödvändigt. Utfodring med för renen ett ej naturligt foder kan leda till problem med renens hälsa och är också förenat med stora kostnader. Orsakerna till att betet kan vara dåligt kan vara flera; olika yttre störningar, intensivt skogsbruk och klimatförändringar. Renskötseln har alltid ställts inför stora utmaningar framförallt utifrån omvärldsfaktorer som renskötarens själv inte haft rådighet över. Även om utmaningarna haft inverkan på förutsättningarna har renskötseln till viss del haft förmågan att anpassa sig och överleva. Men idag, på grund av allt mer fragmentiserade marker, saknas ofta flexibiliteten för att hantera det.

Skogsbruket måste verka för att få en större kunskap om och förståelse för den samiska kulturen och renskötseln. Skogsbrukets aktörer måste respektera de samiska rättigheterna och renskötselrätten till fullo. Här har de stora skogsbolagen och staten ett särskilt ansvar. Brukandet av skogsmarkerna, framförallt

storskogsbruket, måste anpassas till renskötseln behov. De skogliga produktionsmålen kan inte vara lika höga överallt inom renskötseområdet. Inom vissa områden viktiga för renskötseln, behöver tillgång på större arealer och bättre kvalitet på renbetesmarker prioriteras.

Klimatförändringar

De förändringar som har skett och som sker i klimatet redan nu och de förändringar som tros ske innebär stora utmaningar för renskötseln och den samiska kulturen. För att renskötseln ska klara av utmaningen med att anpassa sig till klimatförändringarna krävs även en anpassning från skogsbruket.

Effekterna av ett förändrat klimat har under många år uppmärksamats av renskötarna. Renskötseln är styrd av vädrets makter och har alltid varit väldigt anpassningsbar för sin överlevnad. Renen är ett arktiskt djur med en stor anpassningsförmåga och kapacitet att överleva kortare stunder på mycket lite föda. Till viss del är klimatförändringarna hanterbara för renskötseln tack vare dess anpassningsbarhet, men klimatförändringarna är inte hanterbara i kombination med den höga graden av exploatering som sker på renens marker. De ökade yttre faktorerna och exploateringarna tvingar samebyarna till höga kostnader och en extra miljöbelastning för ökad användning av helikopter, lastbil, skoter etc. för att kunna flytta renarna mellan och inom de olika årstidslandena. Med färre skadliga omvärldsfaktorer ges renskötseln ett större utrymme för att hantera klimatförändringarna.

Skogsområden kan behöva sparas från avverkningar, Tex behöver områden som av naturen är mindre känsliga för klimatväxlingar bevaras. Det är områden som behöver inventeras fram med hjälp av bl.a. renskötarnas traditionella kunskaper om marken och landskapet.

För att renskötseln ska kunna hantera klimatförändringarna i kombination med allt mer krympande marker behöver redan förstörda betesmarker restaureras eller ersättas. Alla de skador som gjorts historiskt och fram till idag måste återställas till goda renbetesmarker igen. Det kan röra sig om skador som uppkommit pga. avverkning av hänglavsskogar, kraftiga markberedningar som tex plöjningar och harvningar, contortaplantage, avverkningar i svårförägnade områden.

Skogarna i Sápmi

Skogarna är en livsviktig resurs för renen och de är en förutsättning för att renskötseln ska kunna bedrivas. Skogarna utgör åretruntmarker och kalvningsland för skogssamebyarna. Renarna går här på bete under barmarksperioden och ska både återhämta sig efter förra vintern och bygga upp muskler och fettdepåer på nytt inför kommande vinter. Skogarna är samebyarnas vinterbetesområden, där renskötaren bevakar och skyddar sina renar mot faror som rovdjur, trafik och turism och där renarna söker sitt bete för att överleva vintern. Under vintern är renen beroende av ett bete som framförallt utgörs av olika marklavar. Vid skarföre eller låst bete är den värdefulla hänglaven i gammelskogen avgörande för renens överlevnad. De bästa vintrarna är när renen kan beta i lugn och ro under längre perioder. Ett dåligt bete gör att renen börjar vandra, de sprids ut och renskötaren får svårigheter att hålla ihop och ha översikt över hjorden för att kunna skydda den. Ett dåligt vinterbete i kombination med yttre störningar där renhjorden tvingas vara i konstant rörelse (vid ex närvaro av rovdjur), bidrar till sämre kondition hos renen vilket i sin tur kan leda till en rad olika hälsoeffekter, till exempel kan vajan kasta sin kalv för att själv överleva. En ren i dålig kondition får påverkan på renen under resten av året också, tex brunstar de kanske inte vilket leder till sämre reproduktion över lag.

Det intensiva skogsbruk som bedrevs under 1960- och 1970-talen och sedan dess fortsatt, har tillsammans med annan markanvändning, inneburit att renskötselns förutsättningar har förändrats radikalt. Betesområden har minskat och betesmarkerna har styckats upp vilket hindrar renens naturliga strövning och möjligheten för renskötaren att aktivt föra renarna mellan olika betesområden. Det är viktigt att det finns sammanhängande betesområden och att det finns betesmarker av olika typer att bruka beroende på väder, vind och andra förutsättningar som inte renskötseln råder över tex intrång och exploateringar. Forskning visar att marklavar inom renskötselområdet har minskat med 71 % sedan 1953 och fram till idag (2019). Det medför en mindre flexibilitet för att kunna hantera vintrar med låst bete, dvs när marken täcks av en isskorpa eller när snön ligger mycket djupt. För många samebyar är det på grund av de krympande betesmarkerna idag svårt att låta betesområden vila och återhämta sig mellan åren utan allt som är tillgängligt brukas år efter år, vilket naturligtvis påverkar samebyns markanvändning över tid. Möjligheten att flytta renarna mellan olika årstidsbeten har också begränsats eller omöjliggjorts i vissa lägen.

För att renskötselns behov och förutsättningar ska kunna beaktas behöver skogsbruket anpassa sina produktionsmål och skötselstrategier till renskötselns förutsättningar och behov.

Skogsbruket har även orsakat stora negativa effekter i form av avverkade hänglavsskogar, skadat markbete och stora arealer renskötselimpediment i form av contortaplantage. Detta har i sin tur lett till kostsamma åtgärder som tex stödutfodring, lastbilstransporter, behov av helikopter vid samling och flyttning. Det finns idag inte tillgång till alternativa betesmarker som tidigare. Detta påverkar renskötseln och skapar konkurrens om renbetet mellan renskötare och samebyar. Varje samebys situation är unik vad gäller förutsättningar och möjligheter; olika naturtyper, annan markanvändning och exploatering gör att tillgängligt naturbete skiljer sig mellan samebyarna.

Socioekonomiska effekter

Nyttjandet av naturresurser påverkar ofta den lokala samebyn och de personer som lever där. Det är viktigt för företag som önskar ta ett socialt ansvar att förstå värderingar, hur människor ser på och brukar sin omgivning och hur de känner inför förändringar i närmiljön. Idag finns en ökad medvetenhet bland företag att de måste få en bättre förståelse för detta och det finns metoder som analyserar sociala och socioekonomiska effekter av olika projekt.

Skogsbruket påverkar tillsammans med annan markanvändning förutsättningarna för renskötseln och de renskötande familjerna. De människor som bedriver renskötsel påverkas och måste i vissa fall förändra sina levnadsvanor. Skogsbruket måste sätta sig in i hur samebyarnas medlemmar och det övriga samiska samhället påverkas och ta ansvar för detta.

Sparade naturvärdesskogar, reservat etc.

Idag finns av staten uppställda mål för hur mycket skog som ska skyddas då de har höga naturvärden. Att ett område har höga naturvärden innebär inte alltid att området är bra ur renbetessynpunkt. Skyddet av skog innebär ibland att skogsbolagen inte anser sig kunna ta hänsyn till renskötselns behov. Skyddet av vissa marker innebär också att andra områden brukas på ett intensivare sätt av skogsbruket.

När urval av områden som ska skyddas måste renskötselns behov och förutsättningar beaktas på ett bättre sätt. Det bör genomföras analyser av hur skyddet av skog både

kan gynna renskötseln och miljön i stort. Hänsynen till renskötseln måste dock i första hand ske utöver skyddet för övriga höga naturvärden.

Vinterbetesmarker

Renens vinterbete består till 40–70 % av marklavar, främst renlavar. När snöförhållandena gör det svårt att komma åt marklavarna övergår renen till att äta trädlavar, framförallt hänglavar. Under vintern minskar renen naturligt ofta i vikt, även under bra betesförhållanden. Tillgången till vinterbete påverkar därför renarnas överlevnadsmöjligheter och begränsar ofta en renhjords storlek. Trädlavar försvinner vid kalavverkning och då försvinner också en viktig betesresurs. Förlusten av trädlavar är störst vid avverkning av gammal granskog. Kolonisationen av trädlavar tar lång tid och de rotationsperioder som finns inom skogsbruket leder till att skogen sällan blir tillräckligt gammal för att uppnå riktigt hög biomassa av trädlavar. Dagens vintrar med ofta låst marklavsbete kräver stor tillgång till trädlavsbete för att renhjordarna ska överleva. Många samebyar måste idag utfodra renarna under vintern eftersom de inte längre har tillgång till hänglavar. För att hänglavar ska sprida sig till en ung skog är det viktigt att avståndet till närmaste lavrika bestånd inte är för stort. Det måste finnas kvar områden med hänglavar för att spridning ska ske och det är viktigt att detta beaktas vid skogsbruksåtgärder etc.

Åretruntmarker

Under barmarksperioden har renen ofta god tillgång till bete. För skogssamebyarna är det avgörande att de gamla täta granskogarna finns att tillgå för att renen ska kunna få svalka varma sommark dagar. Fjällsamebyarnas renar kan även nyttja de fjällnära skogarna under barmarksperioden då de skogarna behåller sin fuktighet när varma somrar torkar ut bäckarna på fjället.

Rådedibme/konsultationer

Den samplanering som genomförs idag mellan skogsbruket och renskötseln är inte tillräckliga för att samebyarnas situation och behov ska beaktas. Regelverket tar inte hänsyn till att det rör sig om två parter som har civila rättigheter inom ett område och därför rätt att påverka hur markerna brukas. De ojämlika maktförhållanden mellan företrädare för skogsbruket och företrädare för renskötseln innebär svårigheter att få samrådsförfarandet att fungera som avsett. Därför behövs andra mer traditionella metoder som till exempel rådedibme användas, ett rådslag om ett avgränsat ämne där konsensus råder för eventuella beslut, vilket ger renskötseln och samebyarna ett reellt inflytande över sina marker.

Samplaneringen ska vara förhandlingar mellan två parter med jämbördiga rättigheter och där FPIC (Free, Prior and Informed Consent) råder. FPIC grundar sig i urfolks rätt att till ett effektivt och jämlikt deltagande. Rätten att säga ja eller nej till verksamheter som påverkar deras traditionella landområden är en del av FPIC.

Förhandlingarna bör ske dels på policynivå mellan företrädare för renskötelsen och skogsbruket, dels på lokal landskaps- och detaljnivå mellan samebyarna och skogsägaren. Det måste övervägas vilka anpassningar som krävs i skogsåtgärderna för att renskötelsns behov ska beaktas. Sådana förhandlingar måste genomföras inom hela renskötseområdet och inte bara inom året runt-markerna.

Statliga markförvaltare

Sveaskog och Fastighetsverket har som statens markförvaltare ett särskilt ansvar för renskötelsns förutsättningar. Det innebär att dessa organisationer/bolag ska vara vägledande i arbetet med att visa hänsyn till renskötelsen. Statens beslut att sälja ut delar av Sveaskogs markinnehav orsakar problem för renskötelsen och vi motsätter oss därför detta. Inför eventuella avyttringar av marker måste förhandlingar ske med berörda samebyar.

Ekonomisk kompensation

Renskötelse och skogsbruk bedrivs inom samma områden. Även om skogsbruket genomför anpassningar i sina skogsbruksåtgärder så kommer dessa att påverka renskötelsns förutsättningar. Idag gör skogsbruket vinster genom bruk på samernas marker där samerna äger rättigheterna. Skogsbruket leder vidare till ökade kostnader för renskötelsen, genom t.ex. transporter, foder och merarbete. I tillägg till de ökade kostnaderna så påverkas också möjligheterna att använda områdena som påverkats för renbete. Storskogsbruket måste ta ansvar för de ökade kostnaderna genom att utge ekonomisk kompensation.

Vid brukande av naturresurser inom områden där det finns urfolk har det internationellt skett en utveckling när det gäller resursfördelning. En exploatör ska dela med sig av det ekonomiska utbytet av naturresursutnyttjandet till berörda urfolk utöver de kostnader man orsakar. Också i Sverige måste metoder för resursfördelning tas fram och genomföras.

Certifiering

Certifiering av skog är ett viktigt verktyg för att förbättra och utveckla förhållandet mellan skogens olika intressenter där Skogsvårdslagen inte är tillräcklig. I

certifieringen är det viktigt att lyfta urfolkens särskilda situation och att urfolkens möjlighet och rätt att använda marken respekteras.

För närvarande är FSC den certifiering som på bästa sätt tar hänsyn till renskötseln och den samiska kulturen. FSC är dock inte tillräckligt för att till fullo täcka de behov som samebyarna har, SSR menar att certifieringen och skogsbruksstandarden utgör en lägsta nivå.

Forskning, utbildning, kompetenshöjning

Utbildning och information om renskötsel och skogsbruk

Många som arbetar inom skogsbruket behöver bättre kunskap om urfolk, samiska rättigheter, renskötselns förutsättningar och behov. Skogsbruket måste ta ansvar för att den personal som arbetar med dessa frågor har den kunskap som krävs.

Beaktande av traditionell kunskap och utökad forskning

Den kunskap och erfarenhet som finns bland det samiska samhället och de renskötande samerna måste användas och respekteras. Det är enbart renskötaren som vet vad renen behöver och hur man respektfullt använder marken i ett framtidsperspektiv. Det finns idag en stor erfarenhet av hur olika skogsbruksmetoder påverkar renen och renbetet hos samerna. Denna kunskap är en viktig del av utvecklingsarbetet för att förbättra förhållandet mellan skogsbruk och renskötsel.

Det finns också ett stort behov av forskning som studerar förhållandet mellan skogsbruk och renskötsel. Forskningen behöver initieras av och ske utifrån renskötselns behov. När forskning initieras ska det ske tillsammans med SSR och representanter från renskötseln.

Om forskning eller renskötselns erfarenheter av en skogsbruksmetod saknas måste försiktighetsprincipen gälla. Det innebär att skogsbruksmetoden inte ska användas i större omfattning innan nödvändiga kunskaper finns.

Rádedibme/konsultationer

För att samråden ska vara givande för båda parter behöver de ske genom förhandlingar där samebyarnas traditionella kunskaper och erfarenheter respekteras och där parterna är jämlika.

Innan samplanering sker skall samrådande skogsbolag ha läst SSR:s skogspolicy

För framgångsrika förhandlingar är det avgörande att samebyarna kommer in tidigt i planeringsprocessen för att anpassningar i skogsbruket ska kunna göras.

Diskussionerna behöver ske med långsiktiga planer, med god framförhållning och med hänsyn till landskapsperspektivet och de kumulativa effekterna. Skogsbolagen måste i större utsträckning gemensamt ansvara för att ge samebyarna en bild av skogsbrukets totala påverkan inom ett område. Samebyn bör också kunna beskriva sitt behov av renbete och sin långsiktiga plan för renskötseln.

Förhandlingarna ska omfatta alla åtgärder som påverkar renskötseln. Exempelvis avverkningar, hantering av hyggesavfall, markberedning, stubbrytning, återbeskogning, askåterföring, bränning, vägdragningar, gödsling samt tätheter vid plantering, gallring och röjning. Fältbesök måste göras när samebyarna anser att det är nödvändigt, eftersom dessa ger en bättre bild av vilka åtgärder som är lämpliga att vidta.

Protokoll ska skrivas där det tydligt framgår vilka åsikter parterna har framfört och vilka anpassningar man kommit överens om. Om parterna har olika meningar om hur en situation ska hanteras ska detta framgå av protokollet. Om parterna är oense skall ingen åtgärd vidtas förens nya förhandlingar ägt rum. Det är viktigt att protokollet är tydligt och enkelt att förstå, skogsägaren ska alltid skicka dessa till Skogsstyrelsen för kännedom och de ska användas vid myndighetens bedömning av avverkningsanmälningar och avverkningsansökningar.

För att parterna ska vara jämlika måste skogsbolagen ta ett ekonomiskt ansvar för att bra förhandlingar ska kunna genomföras. Samebyarna måste få ekonomisk kompensation för sitt arbete och för inkomstbortfall. Detta gör att samebyarna har större möjlighet att avsätta tid och arbete för att förbereda mötena och kunna genomföra dem på ett bra sätt.

Skogsstyrelsens roll bör förstärkas och förtydligas när det gäller förhållandet mellan skogsbruk och renskötsel. Skogsstyrelsen bör regelbundet samråda med SSR för att övergripande diskutera hur myndighetens arbete kan genomföras och utvecklas. Skogsstyrelsens personal ska vara väl insatta i både renskötseln och skogsbrukets förutsättningar och agera på ett sätt så att de uppfattas som sakliga och neutrala.